

(1) Spiritualiteit en homiletiek

Spiritualiteit is:

Leven in de Geest van Jezus. (Jos Douma)

Het godmenselijke betrekingsgebeuren onder het gezichtspunt van de omvorming. (Kees Waaijman)

De (theologische) bezinning op de beoefening van de gemeenschap met God, in Christus en door de Geest, met speciale aandacht voor de innerlijke beleving daarvan bij de gelovige, die met heel de gemeente bestemd en geroepen is tot de gelijkvormigheid aan de liefde van Christus en zo tot volkomen toewijding aan God. (Ad de Bruijne)

DE DRIE DIMENSIES VAN SPIRITUALITEIT					
Dogmatiek	Inzicht	Waarheid	Inzicht	Profeet	Hoofd
Mystiek	Ervaring	Schoonheid	Geborgenheid	Priester	Hart
Ethiek	Praktijk	Goedheid	Bevrijding	Koning	Handen

Het **hart van spiritualiteit**: mystiek, verborgen omgang, godsvrucht, vroomheid, hartstochtelijk Godsverlangen.

Homiletiek: de leer over de prediking (*principieel* deel, *Bijbels* deel, *praktisch* deel, *pastoraal* deel, *spiritueel* deel).

Spirituele homiletiek: een totaalvisie op de prediking die wordt gekleurd door het perspectief van de spiritualiteit:

- *Bijbels* perspectief: godsvrucht, vertrouwelijke omgang; vriendschap met Jezus;
- *actueel* perspectief: spiritualiteit als 21^e eeuwse trend;
- *ecclesiologisch* perspectief: de kerk (als liefdevolle gemeenschap, met Christus in het midden) als spiritueel centrum;
- *christologisch* perspectief: spirituele christologie, christocentrische spiritualiteit;
- *soteriologisch* perspectief: genade ervaren (vergeving, genezing, bevrijding) - de prediking als genade-middel;
- *pneumatologisch* perspectief: prediking met betoon van Geest en kracht - transformatieve homiletiek (2 Korintiërs 3:18; 2 Timoteüs 3:16-17).

Andere **homiletische paradigma's**: *narratieve* homiletiek, *hermeneutische* homiletiek, *poëtische* homiletiek, *retorische* homiletiek, *missionaire* homiletiek.

(2) Spirituele hermeneutiek

Hermeneutiek: de leer over het verstaan en de interpretatie van teksten.

Basisidee: ‘Aan het begin van de preek staat niet een tekst, maar een Persoon: Jezus.’

Woord van God (icoon op de voorzijde van *Veni Creator Spiritus*)

- Jezus kijkt ons aan (de blik van de Vader)
- Jezus spreekt ons aan (de stem van de Zoon)
- Jezus raakt ons aan (de kracht van de Geest)

Spirituele hermeneutiek: een visie op het verstaan en interpreteren vanuit het perspectief van de spiritualiteit:

- het gaat om spirituele teksten;
- het gaat om een lezing in een spiritueel (transformatie)proces;
- het gaat om een spirituele attitude bij de interpret.

Enkele **spiritueel-hermeneutische bouwstenen** rond ‘exegese’ en ‘meditatie’:

	Meditatie	Exegese
Theologisch	<i>Woord</i>	<i>Schrift</i>
	<i>expliciet pneumatisch</i>	<i>impliciet pneumatisch</i>
Hermeneutisch	<i>begrijpen</i>	<i>verklaren</i>
	<i>wereld vóór de tekst</i>	<i>wereld achter de tekst</i>
	<i>toe-eigening</i>	<i>ont-eigening</i>
Spiritueel	<i>transformatie</i>	<i>informatie</i>

Drie hermeneutische dimensies:

1. **wereld achter de tekst** (wat zegt de tekst? 1): Wat betekende dit toen? Waarom geschreven? Welke culturele context? Wat is er precies gebeurd? Wat bedoelde de auteur? Wat betekende het voor de eerste hoorders/lezers?
2. **wereld van de tekst** (wat zegt de tekst? 2): Hoe ziet de tekst als ‘weefsel’ eruit? Welke woorden worden er gebruikt? Hoe zitten de zinnen in elkaar? Wat is er over intertekstualiteit te zeggen (Schrift met Schrift vergelijken)?
3. **wereld vóór de tekst** (wat doet de tekst?): Wat gebeurt er vanuit deze tekst in mijn wereld? Wat gebeurt er in de wereld van de toekomstige hoorders van (de preek over) deze tekst? Welke veranderingsprocessen komen er op gang (inzicht, ervaring, praktijk)?

Guigo II (12^e eeuw): lectio divina: lezing (*lectio*), overweging (*meditatio*), gebed (*oratio*) en schouwen (*contemplatio*).

Thomas van Aquino (13^e eeuw): contemplari et contemplata aliis tradere - contemplatie en de vrucht van de contemplatie aan anderen doorgeven (Summa Theologiae, II/II q.188 art. 6 -over het actieve en het contemplatieve leven: *Sicut enim maius est illuminare quam lucere solum, ita maius est contemplata aliis tradere quam solum contemplari.*)

Maarten Luther (16^e eeuw): oratio, meditatio, *tentatio*.

(3) Lectio divina

1. Enzo Bianchi, *God ontmoeten in zijn Woord*. Inleiding tot de 'lectio divina', Abdij Bethlehem Bonheiden, 1991.
2. Michael Casey, *Sacred Reading*. The Ancient Art of Lectio Divina, Liguori/Triumph Missouri, 1996.
3. Wim Reedijk, *Zuiver lezen*. De Bijbel gelezen op de wijze van de vroegchristelijke woestijnvaders, Damon Budel, 2006.
4. Eugene Peterson, *Eat this Book*. A Conversation in the Art of Spiritual Reading, Eerdmans Grand Rapids, 2006.
5. Kees Waaijman, *Spiritualiteit*. Vormen, Grondslagen, Methoden, Kok Kampen 2000, blz. 685-766.
6. Jos Douma, *Veni Creator Spiritus*. De meditatie en het preekproces, Kok Kampen 2000, blz. 235-248.
7. Jos Douma, Hoe spiritueel zijn onze preken? De *lectio divina* als bron voor een spirituele homiletiek (Reader Spirituele Homiletiek: <http://www.josdouma.nl/spirituelehomiletiek/JosDoumaSpiritueleHomiletiek.pdf>)

lectio	de tekst	Ik lees en analyseer de tekst zorgvuldig en nauwkeurig. <i>hardop lezen, schrijven, memoriseren, analyseren, exegetiseren</i>
meditatio	de woordwerkelijkheid	Ik overdenk de woordwerkelijkheid waar de tekst naar verwijst intensief. <i>persoonlijk maken, waar raakt dit mijzelf en anderen, de levende werkelijkheid</i>
oratio	de stem	Ik luister naar de stem die mij aanspreekt en ik antwoord en vraag. <i>bidden, smeken, vragen, luisteren, antwoorden, klagen, zoeken, verlangen, smachten</i>
contemplatio	het gelaat	Ik aanschouw het heilige en liefdevolle gelaat van de Heer die mij zegenend aankijkt. <i>wijsheid, liefde, stilte, ziel, aanschouwen, gezegend worden, verwondering, mysterie, glorie van de Heer</i>

Leestekst 1:

Guigo II, Epistola de vita contemplativa / Scala claustralium

De Latijnse tekst te vinden in: Sources Chrétiennes 163 (1970), 81-123.

Zie ook: <http://www.chartreux.org/textes/latin/scala.html>

Vertaling (a): Enzo Bianchi, *God ontmoeten in zijn Woord*. Inleiding tot de 'lectio divina', Abdij Bethlehem Bonheiden, 1991, 113-132.

Vertaling (b): Kees Waaijman, *Spiritualiteit*. Vormen, grondslagen, methoden, Kok Kampen 2000, 692.

II

Cum die quadam corporali manuum labore occupatus, de spiritualis hominis exercitio cogitare cœpisssem, quatuor spirituales gradus animo cogitanti se subito obtulerunt : scilicet, Lectio, Meditatio, Oratio, et Contemplatio. Hæc est Scala Claustralium, qua de terra in cœlum sublevantur ; gradibus quidem distincta paucis, immensæ tamen et incredibilis magnitudinis. Cujus extrema pars terræ innixa est ; superior vero nubes penetrat, et secreta cœlorum rimatur.

Hi gradus sicut nominibus et numero, ita ordine et munere sunt distincti. Quorum proprietates et officia quidem singula, quid circa nos efficiant, quomodo inter se invicem differant et præemineant, si quis diligenter inspiciat, quiquid laboris aut studii impenderit in eis, breve reputabit et facile, præ utilitatis et dulcedinis magnitudine.

Est autem **Lectio** sedula Scripturarum cum animi intentione inspectio. **Meditatio** est studiosa mentis actio, occultæ veritatis notitiam ductu propriæ rationis investigans. **Oratio** est devota cordis intentio in Deum pro malis amovendis et bonis adipiscendis. **Contemplatio** est mentis in Deum suspensæ elevatio, æternæ dulcedinis gaudia degustans.

III

Assignatis ergo quatuor graduum descriptionibus, restat ut eorum officia videamus.

Beatæ igitur vitæ dulcedinem lectio inquirat, meditatio inveniat, oratio postulat, contemplatio degustat. Unde ipse Dominus dixit : *Quærite, et*

2

Toen ik op zekere dag met handenarbeid bezig was, begon ik te denken over het geestelijk leven van de mens en opeens kwam het in mijn nadenkende geest op dat er vier trappen van het geestelijk leven zijn, namelijk: de lezing, de overweging, het gebed en het schouwen. Dat is de ladder van de monniken waarmee zij van de aarde naar de hemel opklimmen. Hoewel ze slechts weinige trappen telt, is zij toch onmetelijk en ongelooflijk lang. Haar voet steunt op de aarde, terwijl haar top door de wolken dringt en de geheimen van de hemelen doorzoekt. (a)

Deze trappen zijn zowel verschillend in naam en nummer als onderscheiden in rangorde en waarde. Wie aandachtig nagaat welke eigenschappen en functies ze hebben, wat ze elk afzonderlijk in ons bewerken, hoe ze onderling verschillen en elkaar overtreffen, zal de nodige ijver en inspanning kort en licht achten, in vergelijking met het grote voordeel en de zoetheid die hij daarbij ervaart. (a)

De lezing is een zorgvuldig en zielsaandachtig raadplegen van de Schriften. De overweging is een ijverige werkzaamheid van het verstand, waardoor men door eigen redenering de kennis van de verborgen waarheid navorst. Het gebed is de gerichtheid van het vrome hart op God, om het kwade te vermijden en het goede te verwerven. De beschouwing is een zekere verheffing van de ziel, die zich als het ware in God verliest, en de vreugde van de eeuwige gelukzaligheid. (b)

3

Na de beschrijving van de vier trappen rust ons n te gaan, welke functie ze voor ons vervullen. (a)

De lezing zoekt de zoetheid van het gelukkig leven. De overweging vindt haar. Het gebed smeekt erom. De beschouwing smaakt haar. (b)
(...)

invenietis : pulsate et aperietur vobis. (Mt 7.7). Quærite legendo, et invenietis meditando : pulsate orando, et aperietur vobis contemplando.

Lectio quasi solium cibum ori apponit, meditatio masticat et frangit, oratio saporem acquirit, contemplatio est ipsa dulcedo quæ jucundat et reficit.

Lectio in cortice, meditatio in adipe, oratio in desiderii postulatione, contemplatio in adeptæ dulcedinis delectatione.

(...)

XII

(...)

Lectio enim quasi fundamentum primo occurrit, et data materia mittit nos ad meditationem. Meditatio vero quid appetendum sit diligentius inquirat, et quasi effodiens, thesaurum invenit et ostendit. Sed cum per se obtinere non valeat, mittit nos ad orationem. Oratio se totis viribus erigens ad Dominum, impetrat thesaurum desiderabilem, contemplationis suavitatem. Hæc autem adveniens, prædictorum trium laborem remunerat, dum cœlestis rore dulcedinis animam sitientem inebriat.

Lectio ergo est secundum exterius exercitium. Meditatio secundum interiorem intellectum. Oratio secundum desiderium. Contemplatio super omnem sensum.

Primus gradus est incipientium, secundus est proficientium, tertius est devotorum, quartus beatorum.

De lezing brengt als het ware vast voedsel naar de mond. De overweging kauwt het en maalt het fijn. Het gebed verkrijgt de smaak. De beschouwing is de zoetheid zelf die blij maakt en verkwikt. (b)

De lezing zit in de schors, de overweging in de kern, het gebed in het smeken van het verlangen, de beschouwing in het genieten van de verkregen zoetheid. (b)

12

(...)

Eerst komt de lezing. Als het ware de grondslag die, na de nodige stof geboden te hebben, ons aanzet tot overweging. De overweging zoekt ijverig naar wat de ziel begeert en al gravende vindt zij de verborgen schat en toont die. Maar uit haar zelf niet bij machte die schat te verwerven, spoort zij aan tot gebed. Het gebed richt zich met al zijn krachten op God en smeekt om de zo vurig verlangde schat: de zoetheid van de beschouwing. Bij haar komst beloont zij ruimschoots de inspanning van de drie voorafgaande oefeningen, wanneer zij de dorstige ziel verzadigt met de dauw van hemelse zoetheid. (b)

De lezing is een uitwendige oefening. De overweging geschiedt inwendig door het verstand. Het gebed volgt uit het verlangen. De beschouwing gaat alle zinnen te boven. (b)

De eerste trap is die van de beginnelingen, de tweede die van de gevorderden, de derde die van de toegewijden, de vierde die van de gelukzaligen. (a)

Leestekst 2: Luther über das Studium der Theologie

M. Luthers Vorrede zum ersten Band der Wittenberger Ausgabe der deutschen Schriften, 1539, WA 50; 658,29-661,8; <http://amor.hu-berlin.de/~h1001dgm/drucken/1.pdf>.

"Darüber hinaus will ich dir anzeigen eine rechte Weise, in der Theologie zu studieren - denn ich habe mich geübt. Wenn du dieselbe hältst, sollst du so gelehrt werden, daß du selbst geradeso gute Bücher machen könntest (wenn es not wäre) wie die Väter und Concilia. Wie ich mich (in Gott) auch zu vermessen und ohne Hochmut und Lüge zu rühmen wage, daß ich etlichen der Väter wollte nicht viel nachstehen, wenn es sollte Büchermachen gelten. Des Lebens kann ich mich bei weitem nicht ebenso rühmen. Und zwar ist es die Weise, die der heilige König David im 119. Psalm lehrt (und ohne Zweifel auch alle Patriarchen und Propheten gehalten haben). Darin wirst du drei Regeln finden, durch den ganzen Psalm reichlich vorgestellt. Und heißen also: Oratio, Meditatio, Tentatio.

Erstlich sollst du wissen, daß die heilige Schrift ein solches Buch ist, das aller andern Bücher Weisheit zur Narrheit macht, weil keines vom ewigen Leben lehrt als dies allein. Darum sollst du an deinem Sinn und Verstand stracks verzagen. Denn damit wirst du es nicht erlangen, sondern mit solcher Vermessenheit dich selbst und andere mit dir stürzen vom Himmel (wie es Lucifer geschah) in den Abgrund der Hölle. Sondern kniee nieder in deinem Kämmerlein und bitte mit rechter Demut und Ernst zu Gott, daß er dir durch seinen lieben Sohn wolle seinen heiligen Geist geben, der dich erleuchte, leite und Verstand gebe.

Wie du siehst, daß David im oben genannten Psalm immer bittet: 'Lehre mich, Herr, unterweise mich, führe mich, zeige mir' und solcher Worte viel mehr. Obwohl er doch den Text des Mose und anderer Bücher mehr wohl kannte, auch täglich hörte und las, will er noch den rechten Meister der Schrift selbst dazu haben, auf daß er ja nicht mit der Vernunft drein falle und sein eigener Meister werde. Denn daraus werden Rottengeister, die sich lassen dünken, die Schrift sei ihnen unterworfen und leicht mit ihrer Vernunft zu erreichen, als wäre es Marcolfus oder Aesops Fabeln, wozu sie keines heiligen Geistes noch Betens bedürfen.

Zum anderen sollst du meditieren, das ist: nicht allein im Herzen, sondern auch äußerlich die mündliche Rede und geschriebenen Worte im Buch immer treiben und reiben, lesen und wiederlesen, mit fleißigem Aufmerken und Nachdenken, was der heilige Geist damit meint. Und hüte dich, daß du nicht überdrüssig werdest oder denkst, du habest es ein Mal oder zwei genug gelesen, gehört und gesagt und verstehst es alles bis auf den Grund. Denn daraus wird nimmermehr ein sonderlicher Theologe. Und sind wie das unzeitige Obst, das abfällt, ehe es halb reif wird.

Darum siehst du in demselben Psalm, wie David immerdar rühmt, er wolle reden, dichten, sagen, singen, hören, lesen Tag und Nacht und immerdar, doch nichts denn allein von Gottes Wort und Geboten. Denn Gott will dir seinen Geist nicht geben ohne das äußerliche Wort. Danach richte dich. Denn er hat es nicht vergeblich befohlen, äußerlich zu schreiben, predigen, lesen, hören, singen, sagen etc.

Zum dritten ist da Tentatio, Anfechtung. Die ist der Prüfstein, die lehrt dich nicht allein wissen und verstehen, sondern auch erfahren, wie recht, wie wahrhaftig, wie süß, wie lieblich, wie mächtig, wie tröstlich Gottes Wort sei, Weisheit über alle Weisheit.

Darum sieht du, wie David in dem genannten Psalm so oft klagt über allerlei Feinde, frevle Fürsten oder Tyrannen, über falsche Geister und Rotten, die er leiden muß, weil er meditiert, das ist: mit Gottes Wort umgeht (wie gesagt) auf allerlei Weise. Denn sobald Gottes Wort ausgeht durch dich, so

wird dich der Teufel heimsuchen, dich zum rechten Doktor machen und durch seine Anfechtung lehren, Gottes Wort zu suchen und zu lieben. Denn ich selber (daß ich Mäusedreck auch mich unter den Pfeffer menge) habe sehr viel meinen Papisten zu danken, daß sie mich durch des Teufels Toben so zerschlagen, bedrängt und geängstet, das ist, einen rechten, guten Theologen gemacht haben, wohin ich sonst nicht gekommen wäre. Und was sie dagegen an mir gewonnen haben, da gönne ich ihnen die Ehre, Sieg und Triumph herzlich wohl. Denn so wollten sie es haben.

Siehe, da hast du Davids Regel: Studierst du nun wohl diesem Exempel nach, so wirst du mit ihm auch singen und rühmen in demselben Psalm: 'Das Gesetz deines Mundes ist mir lieber denn viel tausend Stück Goldes und Silbers.' Item: 'Du machst mich mit deinem Gebot weiser denn meine Feinde sind; denn es ist ewiglich mein Schatz. Ich bin gelehrter denn alle meine Lehrer; denn deine Zeugnisse sind meine Rede. Ich bin klüger denn die Alten; denn ich halte deine Befehle' etc. Und wirst erfahren, wie schal und faul dir der Väter Bücher schmecken werden. Wirst auch nicht allein der Widersacher Bücher verachten, sondern dir selbst in beidem, im Schreiben und Lehren, je länger je weniger gefallen. Wenn du hierher gekommen bist, so hoffe getrost, du habest angefangen, ein rechter Theologe zu werden, der du nicht allein die jungen unvollkommenen Christen, sondern auch die zunehmenden und vollkommenen mögest lehren. Denn Christi Kirche hat allerlei Christen in sich: junge, alte, schwache, kranke, gesunde, starke, frische, faule, schlichte, weise etc.

Fühlst du dich aber und läßt dich dünken, du habest es gewiß, und kitzelst dich mit deinen eigenen Büchlein, Lehren oder Schreiben, als habest du es sehr köstlich gemacht und trefflich gepredigt, gefällt es dir auch sehr, daß man dich vor anderen lobe, willst auch vielleicht gelobt sein, sonst würdest du trauern oder nachlassen, - bist du von der Art, Lieber, so greif dir selber an deine Ohren. Und greifst du recht, so wirst du finden ein schön Paar großer, langer, rauher Eselsohren. So wende vollends die Kosten dran und schmücke sie mit güldnen Schellen, auf daß, wo du gehst, man dich hören könnte, mit Fingern auf dich weisen und sagen: Seht, seht, da geht das feine Tier, das so köstliche Bücher schreiben und trefflich wohl predigen kann. Alsdann bist du selig und überselig im Himmelreich. Ja, wo dem Teufel samt seinen Engeln das höllische Feuer bereitet ist. Summa, laßt uns Ehre suchen und hochmütig sein, wo wir mögen. In diesem Buch ist Gottes die Ehre allein und heißt: 'Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.' (1 Petr 5,5) Cui est gloria in saecula saeculorum. Amen."

Leestekst 3:**Theologische vorming: Het woord en het zwijgen**

Henri Nouwen, *De woestijn zal bloeien*. Gids voor hedendaags spiritueel pastoraat, Lannoo Tielt, 1999, 49-51.

Laten we de theologische vorming eens onder de loep nemen. Wat kan de bedoeling van theologische vorming anders zijn dan ons dichter te brengen bij de Heer onze God, opdat we meer trouw zullen zijn aan het grote gebod Hem lief te hebben met heel ons hart, met heel onze ziel en met heel ons verstand, en onze naaste als onszelf (Matteüs 22:37)? Seminaries en theologische faculteiten behoren theologische studenten binnen te leiden in een steeds groeiende gemeenschap met God, met elkaar en met hun medemensen. De theologische opleiding dient om heel onze persoonlijkheid zozeer in harmonie te brengen met de gezindheid van Christus, dat wij één met Hem zijn in bidden en geloven.

Maar gebeurt dit ook? Het ziet ernaar uit dat wij, die theologie studeren of doceren, vaak zozeer verwickeld zijn in een ingewikkeld netwerk van discussies, debatten en argumentaties over God en over onderwerpen die met God te maken hebben, dat het praktisch onmogelijk is geworden gewoon met God te spreken of in zijn nabijheid te verkeren. Ons toegenomen verbaal vermogen, dat ons in staat stelt heel fijne onderscheidingen te maken, is soms een armetierig surrogaat geworden voor een ongedeelde toewijding aan het Woord dat leven is. Als er sprake is van een crisis in de theologische vorming, dan is het allereerst en vooral een crisis van het woord. Daarmee wil ik niet zeggen, dat er in de theologische training geen plaats is voor kritisch intellectueel werk en de subtiele onderscheidingen die daarbij nodig zijn. Maar wanneer onze woorden geen afspiegeling meer zijn van het goddelijke Woord door wie de wereld geschapen en verlost is, dan verliezen ze hun basis en worden ze even verlokkelijk en misleidend als woorden die gebruikt worden om een of ander wondermiddel aan de man te brengen.

Eens was het klooster het aangewezen milieu voor de theologische vorming. Daar werden woorden geboren uit het zwijgen en konden zij iemand dieper in het zwijgen binnenleiden. Kloosters zijn niet langer de meest gebruikelijke plaats voor de theologische vorming; toch blijft het zwijgen vandaag even onmisbaar als in het verleden. Het Woord van God is geboren uit het eeuwige zwijgen van God en van dit Woord uit de stilte willen wij getuigen zijn.

Het woord woont in het zwijgen. Het zwijgen geeft kracht en vruchtbaarheid aan het woord. We kunnen zelfs zeggen, dat woorden bedoeld zijn om het geheim te ontsluiten van de stilte waaruit zij voortkomen.

Leestekst 4: Een vorm van gezamenlijke Lectio Divina

De begeleider van de gezamenlijke Lectio Divina maakt gebruik van de onderstaande teksten. De Lectio Divina wordt ingeleid met een gebed om de leiding van de heilige Geest.

(GEBED OM DE HEILIGE GEEST)

lectio

“Ik lees nu twee keer het gekozen Schriftgedeelte voor. Ik wil jullie vragen uit dat Schriftgedeelte één woord of één zinswending naar boven te laten komen waardoor je je op dit moment in het bijzonder aangesproken voelt. Nadat ik het Schriftgedeelte tweemaal heb voorgelezen is er een tijd van stilte. Daarna nodig ik jullie uit om het woord of de zinswending waardoor je speciaal werd aangesproken hardop te zeggen.”

(LEZING 1 - tweemaal)

(STILTE...)

“Ik nodig je nu uit om, als je dat wilt, hardop het woord of de zinswending uit het gelezen Schriftgedeelte te zeggen waardoor je je in het bijzonder voelde aangesproken.”

(DELEN...)

meditatio

“Ik lees nu nogmaals het Schriftgedeelte voor. Ik wil je vragen om daarna te mediteren over het woord of de zinswending waardoor je je speciaal aangesproken voelde. Straks ontvang je de gelegenheid om in een of twee zinnen te delen wat er uit je meditatie is gekomen. Je kunt vragen als deze overwegen: ‘Wat zegt de Geest tegen mij? Hoe is dat van toepassing in mijn leven?’”

(LEZING 2)

(STILTE...)

“Als je wilt, mag je nu in een of twee zinnen zeggen wat er uit je meditatie in de stilte naar voren is gekomen.”

(DELEN...)

oratio

“Ik lees nu opnieuw het Schriftgedeelte voor. Na deze lezing zal er tijd zijn voor een gebed dat opkomt uit je meditatie over het ontvangen woord of de ontvangen zinswending.”

(LEZING 3)

(STILTE...)

“Ik wil je vragen om, als je dat wilt, biddend onder woorden te brengen wat je als antwoord het woord of de zinswending tegen God wilt zeggen.”

(DELEN...)

contemplatio

“Ik lees het Schriftgedeelte nu voor de laatste keer voor. Daarna is er een tijd van stilte die als doel heeft om het gehoorde nog dieper tot je door te laten dringen en om je erop voor te bereiden het gehoorde met je mee te nemen in het dagelijkse leven. Ik zal deze stille tijd beëindigen met een kort dankgebed.”

(LEZING 4)

(STILTE...)

(DANKGEBED)

Leestekst 5:

Het mystagogisch moment in het homiletisch optreden

Wim van der Schee, De preek als gemengd genre. Wat observaties rond preken voor het predikantencongres 2008 <http://drswim.wordpress.com/2008/05/08/de-preek-als-gemengd-genre/>

- het didactische genre
- het mystagogische genre
- het evangelisatie-genre
- het biecht-genre
- het bemoediging-genre

“Het mystagogisch genre

Een ander herkenbaar genre dan. In de pastorale setting van een gemeente merkte ik dat mensen niet alleen behoefte hebben aan onderwijs, maar ook aan mystagogie — om het zo maar te noemen. Ik doel hier niet op allerlei ‘mystiekerige’ vaagheden, maar op dat wat er ligt áchter allerlei praktische tips en aanwijzingen over de omgang met God. Zoals mensen in de eredienst als geheel verlangen de levende God te ontmoeten, verwachten ze van de preek ook een binnengeleid worden in het geheimenis van de omgang met God, de geheel Andere. Wie zichzelf bewust terugvindt onder Gods ogen stuit op meer dan wat uit te leggen is. Als preker mag je die ontmoeting niet alleen begeleiden, maar moet je die voor een goed deel ook verwoorden. Er wordt dan van je verwacht een reëel besef van transcendentie op te roepen. Wat gebeurt er met mensen als ze iets van God zelf zien via een bijbelpassage, als ze Jezus werkelijk voor zich zien staan en hem hun horen aanspreken? Wat roept dat op en hoe geef je daar woorden aan? Dat is teer en complex.

Wat ik merk is dat als dit soort vragen centraal komen te staan dit vraagt om een serieus ander genre preek. Het taalregister is uitgesproken anders dan bij uitleg of onderwijs, veel meer aanduidend dan beschrijvend. De insteek vraagt om gevoeligheid voor beelden van God en van elkaar, om verwoorden van emoties en primaire reacties, om directe rede, om ruimte — voor verschillende ervaringen en invullingen. Een goede en bedoelde reactie van hoorders op een dergelijke preek cirkelt al snel rond verwondering en aanbidding, zonder dat dingen in een platte zin duidelijk worden. De retorische structuur moet bijpassend binnenleiden en stap voor stap ergens brengen. Een moves-structuur of een refrein-opbouw kan hierbij, maar een thema-en-verdeling verklapt teveel van tevoren en is sowieso teveel op helderheid gericht. De spreekwijze tenslotte wordt automatisch rustiger en ruimer, stiltes zijn belangrijk. De primaire metafoor bij een dergelijke preek is die van het zien. Wat je in de preek doet is aanduiden en oproepen.

Sommige teksten vragen vanzelf om een preek in het mystagogisch genre. Het is me vooral bij Jesaja en Johannes opgevallen, waarschijnlijk omdat die bijbelboeken zelf ook al een mystagogisch karakter hebben. Een sterk didactische preek over een tekst uit Johannes komt op mij al snel oppervlakkig over. Intussen is dit mystagogisch genre niet erg bekend en verbreid onder vrijgemaakte prekers, geloof ik. We zijn er deels te ouderwets rationalistisch voor en deels te oppervlakkig evangelisch, denk ik. Via beide lijnen komt serieus besef van God niet tot zijn recht. In de gemeente zie je dit overigens direct terug. In de loop der jaren heb ik steeds sterker gemerkt dat dit genre preken gemeentes dieper verdeelt dan andere genres in een groep die reageert met ‘eindelijk een woord voor mijn hart’ en een groep die reageert met ‘waar gáát dit over?’”

Leestekst 6

Preken voorbereiden als iconen schrijven

Onderstaande tekst nodigt de predikant uit om het preken en het voorbereiden van preken te leren zien als het 'schilderen' van iconen (Galaten 3:1: 'Christus Jezus als gekruisigde voor ogen schilderen').

Regels voor de iconenschilder (16de eeuw, Russisch)

1. Alvorens met je werk te beginnen, maak het teken van het kruis, bid in stilte en vergeef je vijanden.
2. Leg je met liefde toe op ieder detail van de icoon alsof je voor de Heer zelf werkt.
3. Bid gedurende het werk om je innerlijk te versterken. Vermijd vooral de ijdele woorden en bewaar het stilzwijgen.
4. Bid in het bijzonder in vereniging met de Heilige van wie je het gelaat schildert. Behoed je geest voor de afleiding en de Heilige zal bij je zijn.
5. Als je een kleur kiest, strek dan je geestelijke handen uit naar de Heer en vraag Hem om raad.
6. Wees niet jaloers op het werk van je naaste: zijn succes is ook jouw succes.
7. Als je icoon beëindigd is, dank dan de Heer, dat zijn barmhartigheid je de genade heeft verleend om de Heilige Beeltenissen te schilderen.
8. Laat je icoon gezegend worden door het op het altaar te plaatsen. Wees de eerste om ervoor te bidden, voordat je het aan anderen geeft.
9. Vergeet nooit: de vreugde om de iconen in de wereld te verbreiden; de vreugde van het werk zelf van de iconenschilder; de vreugde om de Heilige de mogelijkheid te geven om door zijn icoon te stralen; de vreugde om in gemeenschap te zijn met de Heilige van wie je het gelaat schildert.

Eindopdracht Spirituele homiletiek

Opdracht 1

Verplichte lectuur:

	Auteur / Titel	Aantal pp.
1.	Jos Douma, <i>Veni Creator Spiritus</i> . De meditatie en het preekproces, Kampen 2000 (hoofdstukken 4, 8, 11).	59
2.	J. Firet, De bediening van het geheimenis. Over het beroep van predikant op de grens van het derde millennium, in: J. Firet, <i>Spreken als een leerling. Praktisch-theologische opstellen</i> , Kok Kampen, 1987, blz. 68-79.	12
3.	Jeffrey W. Ware, A Lutheran Perspective on Lectio Divina (2007) http://www.soundwitness.org/evangel/Downloads/lectio_divina.pdf	9
4.	John W. Kleinig, 'Oratio, Meditatio, Tentatio, What Makes A Theologian?' in: <i>Concordia Theological Quarterly</i> , Volume 66:3 (2002) 255-267. http://www.ctsfw.net/media/pdfs/kleinigoratio.pdf	12
5.	J. van Bruggen, <i>Een tekst om te preken</i> (afscheidscollege 2001). http://www.tukampen.nl/publicaties/jvb/20010920a.pdf	9

Aanbevolen lectuur

	Auteur / Titel
1.	Eugene Peterson, <i>Eat This Book</i> . A Conversation in the Art of Spiritual Reading
2.	Michael Casey, <i>Sacred Reading</i> . The Art of Lectio Divina
3.	Jos Douma, Reader Spirituele Homiletiek (teksten 1, 2, 6, 7 en 9).
4.	J. Firet, Het homiletisch proces, in: J. Firet, <i>Spreken als een leerling. Praktisch-theologische opstellen</i> , Kok Kampen, 1987, blz. 94-110.
5.	Henri Nouwen, <i>Een levende herinnering</i> . Dienst en gebed als verwijzing naar Jezus Christus
6.	Henri Nouwen, <i>De woestijn zal bloeien</i> . Gids voor hedendaags spiritueel pastoraat
7.	Henri Nouwen, <i>Spiritueel begeleiden</i> . Gids voor de lange weg van het geloof

Opdracht 2

Schrijf met verwerking van de gelezen literatuur en van de theorie en praktijk van de collegeserie een essay (tussen 1000 en 2000 woorden) over de vraag: 'Welke betekenis heeft *lectio divina* voor mijn visie op de prediking en voor mijn preekvoorbereiding?' Je schrijft dit essay voor een geïnteresseerde doelgroep (theologiestudenten en theologisch geïnteresseerde gemeenteleden). Inhoudelijk maak je duidelijk:

- wat je visie op de prediking is;
 - wat lectio divina is (de vier fases moeten helder beschreven worden én je illustreert de lectio divina aan de hand van een zelf gekozen korte bijbeltekst);
 - hoe de Lutherse visie rond de drieslag *oratio, meditatio, tentatio* de *lectio divina*-benadering verrijkt en/of corrigeert;
 - hoe een en ander relevant is voor de praktijk van preekvoorbereiding en prediking.
- Uiterste inleverdatum voor dit essay is: 15 april 2010. Sturen naar: j.r.douma@planet.nl.

Op www.josdouma.nl > spirituele homiletiek vind je de Reader Spirituele Homiletiek, de tijdens de colleges uitgereikte papers en de powerpointdia's die getoond zijn tijdens de colleges.

